

VERZIN[©]

Het tijdschrift dat je aan het schrijven zet

JAARGANG 18

2023 N^o

04

6,95 euro

OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER

Driemaandelijks tijdschrift van
CREATIEF SCHRIJVEN vzw

“Herkenbaarheid is belangrijk in
onze boeken. Iedereen lijdt aan gemis.”

Diane Broeckhoven en Ingrid Vander Veken

**DE MAGISCHE
FORMULE VOOR
FANTASY**

Overtref de clichés

**DOSSIER CREATIEF
SCHRIJVEN EN AI**

Robots, romans
en risico's

**HET TWEEDE BOEK VAN
SHOLEH REZAZADEH**

“Wat ik schrijf,
moet puur zijn.”

Diane Broeckhoven en Ingrid Vander Veken

**“Wij zijn allebei echte
vertellers, maar dat hebben
we niet van elkaar.”**

Door Peter Mangel Schots

Diane Broeckhoven en Ingrid Vander Veken. Twee *grandes dames* van de Vlaamse literatuur die al jaren goed bevriend zijn. Hun carrières vertonen heel wat synchroniciteit, zo zeggen ze zelf, en dus mag het niet verbazen – toeval bestaat niet – dat ze beiden dit jaar een nieuw boek publiceerden dat de weg vond naar veel enthousiaste lezers. Voor Diane Broeckhoven is het haar vijftigste. Dat verdient champagne, of toch minstens een demi-demietje.

Diane Broeckhoven en Ingrid Vander Veken zijn ondertussen beiden zeventigers, maar in hun geval is dat een getal zonder veel betekenis. Ze zijn scherper van geest dan veel twintigers en in de mails die ik met hen uitwissel, verwijzen ze speels naar zichzelf als 'de meisjes'. Hun vriendschap duurt al zo'n twee decennia. Ik mag hen dus gerust met een hip woord *BFF's* noemen. Vijftien jaar geleden al werden ze samen geïnterviewd voor Knack.

Allebei hebben ze dit jaar een nieuw boek uit. Voor Diane is het een jubileum. Vijftig boeken, wie doet het haar na? De roman *Gemis*, over een jongen die pas zes is wanneer zijn moeder plots weggaat, is *classic* Broeckhoven: een sobere en trefzekere stijl, een pakkend en tijdloos verhaal. Eveneens ontroerend, maar van een geheel andere orde, was het boek dat ze een jaar eerder publiceerde: *Je fluistert in mijn oor*, het verhaal van de vermoorde Julie Van Espen, dat ze schreef op vraag van Julie's moeder.

Ook het boek dat Ingrid dit jaar uitbracht, kwam er op vraag van nabestaanden. *Verloren* vertelt over de indrukwekkende zoektocht naar de hiaten in het leven van Liesje, een jonge Belgisch-Nederlandse vrouw die overleed in Auschwitz. Ze probeert in het boek datgene te vinden waar Liesjes broer zijn hele leven lang vergeefs naar gezocht had.

Een uur voor het begin van het interview is Ingrid al naar het huis van Diane in het Antwerpse Begijnhof afgezak. Zo heeft de fotografe uitgebreid de tijd voor haar shoot. Wanneer ik arriveer zijn 'de meisjes' dus al flink opgewarmd. Terwijl ik plaatsneem aan de tafel waarop koffie en koekjes klaarstaan, zetten ze hun gesprek nog even verder. Antwerpse straatjes, oude bekenden en een hoogbejaard verliefd stel passeren de revue. Het lijkt een scène geknipt uit hun stamcafé Hopper, dat al figureerde in vele foto's op de *socials*. Als het uit de hand loopt, moet ik hen maar tot de orde roepen, zeggen ze met een knipoog.

LEVEN EN LITERATUUR

Mag ik stellen dat jullie vriendschap een van de hechtste in letterenland is?

Ingrid: Wij zijn de vrouwelijke versie van Tom Lanoye en Herman Brusselmans! (*lacht*)

Diane: Dan wil ik wel Brusselmans zijn, met mijn krullen. Maar ja, die is hij nu kwijt.

Ingrid: Voor ons is dat heel evident. We zijn altijd zeer verbaasd als er wordt beweerd dat er onder auteurs veel naijver is en weinig vriendschappen.

Diane: Ik denk dat er wel meer auteursvriendschappen zijn, maar die van ons houdt inderdaad al lang stand. Niet dat we elkaar voortdurend opzoeken of vaak koffie gaan drinken.

Ingrid: Koffie al zeker niet! (*lachen*)

Diane: We zien elkaar meestal als we iets willen plannen of een project aan het afronden zijn. We weten dat wat we zeggen veilig is bij de ander.

Hoe en wanneer hebben jullie elkaar leren kennen?

Ingrid: Op een van de eerste ZuiderZinnen. Op dat festival hebben we met ons tweeën de benedenhal van het Museum voor Schone Kunsten vol gekregen. Nadien hebben we vaker samen optredens gedaan.

Diane: Zo zijn onze bijeenkomsten in de Hopper ook ontstaan. Als we optreden, moet alles in orde zijn, uit respect voor het publiek. Dan vergaderen we daarover in de Hopper. Weliswaar met een demi-demietje erbij, maar we nemen dat echt heel serieus.

In dat interview met Knack ging het vooral over jullie privéleven, maar jullie praten in Hopper dus vooral over literatuur?

Diane: De kern is altijd het boek of project waar we mee bezig zijn. Daarnaast praten we natuurlijk ook over de dingen des levens en wisselen we al eens een recept uit.

Ingrid: Maar de dingen des levens en de literatuur zijn niet zo verschillend, dat zijn geen gescheiden werelden. Literatuur maakt deel uit van ons leven. Zo bleek ook dat we geregeld met verwante projecten bezig waren. Toen Diane over haar moeder schreef, deed ik dat net ook.

Diane: Dat overkomt ons vaak. Net zoals we toevallig vaak dezelfde kleur van jurk dragen wanneer we naar de Hopper gaan. Als we dan een foto op Facebook zetten, vragen er altijd mensen of we afgesproken hebben om assorti te gaan. Maar dat is niet zo. Kijk, vandaag zijn we niet assorti.

Ingrid: Oei, Diane, we zijn uit elkaar aan het groeien! (*lachen*)

“Wij zijn heel verschillend in hoe we zijn en schrijven. Onze vriendschap is zo sterk gebleven omdat we elk onze eigen stijl hebben.”

Diane Broeckhoven

Die gelijke thema's vielen me op. Jullie laatste boeken gaan over verlies en gemis, dat spreekt ook letterlijk uit de titels.

Diane: En toch vind ik dat van alle boeken die we al geschreven hebben, deze twee misschien het meest verschillend zijn. Ik heb veel bewondering, Ingrid, voor hoe je dat in *Verloren* allemaal bijeen gepuzzeld en onderzocht hebt.

Ingrid: En ik voor jouw fantasie, Diane. Ik zou waarschijnlijk niet zo'n boek als *Gemis* kunnen schrijven.

Nemen jullie bewust of onbewust dingen van elkaar over, beïnvloeden jullie elkaar op die manier?

Diane: Wij zijn heel verschillend in hoe we zijn en schrijven. Ik denk dat onze vriendschap zo sterk gebleven is omdat we weten dat we elk onze eigen stijl hebben, en die eigenheid bewaren.

Ingrid: Wat we wel gemeen hebben, is dat we vinden dat een boek goed geschreven moet zijn. Het moet boeien en niet nodeloos ingewikkeld zijn. We hechten veel belang aan een goed verhaal. We zijn allebei echte vertellers. Maar dat hebben we niet van elkaar.

En vragen jullie elkaar wel eens raad over technische problemen, een personage dat je dwars zit of zo?

Ingrid en Diane: *(in koor)* Nee! We laten nooit stukken lezen door elkaar. Dat hebben we nog nooit gedaan.

“Het is een vorm van tact om ernstige onderwerpen aan te pakken en toch mensen te sparen.”

Ingrid Vander Veken

Diane: Er is wel een grote luisterbereidheid, maar verder gaat dat niet. Ik laat mijn boek nooit door iemand lezen voor het naar de uitgever gaat.

Ingrid: Ik geef wel eens dertig pagina's aan mijn man of een goede vriendin – dat hoeft zeker niet iemand met dezelfde belangstelling te zijn. En dan stel ik hen de vraag: “Zou je verder lezen?”

FEITEN EN FICTIE

Jullie hebben de voorbije jaren allebei non-fictieboeken geschreven. Of beter, zoals Frank Westerman, een van de groten in het genre, het noemt: op feiten gebaseerde literatuur. Neigen jullie daar eerder naar?

Ingrid: Ik heb een hobbelig schrijversparcours gekend. Na twee goed onthaalde verhalenbundels gebeurde er wat in mijn privéleven. Mijn stiefzoon werd geestesziek en uiteindelijk pleegde hij zelfmoord. Toen ik na vijf zware jaren weer begon te schrijven, merkte ik dat wat er gebeurd was telkens langs een achterpoortje in mijn schrijven sloop. Omdat ik van zoiets heftigs geen ‘verhaaltje’ wilde maken en omdat er toen nog weinig over schizofrenie bekend was, schreef ik *Papavers*. Na enkele kinderboeken en romans volgde *Zestig*, een dagboek over vrouwen en ouder worden. Opnieuw een heel persoonlijk boek, vertrekkend van feiten. Sindsdien weet ik zeker dat dit hetgene is wat ik wil schrijven.

Diane: Ik vind dat je jezelf daarin overtroffen hebt met *Verloren*. Zelf ben ik ook begonnen als journalist. Toen ik kleine kinderen had, schreef ik kinderboeken en ik ben in het schrijven met hen mee gegroeid. Opeens was het tijd voor volwassenenboeken, en het tweede, *De buitenkant van meneer Jules*, zorgde meteen voor de doorbraak. Maar ik wil liever niet te veel romans achter elkaar over hetzelfde schrijven. Zo ontstonden non-fictieboeken als *Kroniek van een overzichtelijk jaar*, het boek over Julie Van Espen of *Wat voorafging*, over de relatie met mijn moeder.

Had je dat laatste ook kunnen schrijven toen je moeder nog leefde?

Diane: O nee, ik had het te druk met haar in leven te houden! *(lacht)* Maar ernstig: het schrijven van dat boek heeft me geheeld. Ik heb sindsdien een heel goede relatie met mijn moeder. *(glimlacht)* Ik mis haar oprecht.

Ingrid, in *Verloren* noem je iedereen bij naam. In *Zwijgen of Wat overblijft* niet. Wat bepaalt die keuze?

Ingrid: Het is een moeilijke evenwichtsoefening, maar het gaat om respect. En of het om een publieke figuur gaat of niet. Ik hoef het niet te hebben over ‘een schrijver die euthanasie gepleegd heeft’ als iedereen weet dat het over Hugo Claus gaat. Maar ik heb ook al mensen uit een boek geschreven omdat ze die *exposure* niet hoeven. Het is een vorm van tact om ernstige onderwerpen aan te pakken en toch mensen te sparen.

Diane: Tijdens het schrijven van *Kroniek van een overzichtelijk jaar*, wat een soort dagboek is, overleed mijn broer. Ik heb zijn naam alleen genoemd in de opdracht, maar ik heb het in het boek wel over ‘mijn broer’.

“Ik wil de lezer graag laten meekijken door het raam waardoor ikzelf naar de wereld kijk.” Ingrid Vander Veken

Op de covers van die boeken staat niet ‘roman’. In welke mate permitteer je jezelf toch om er dingen bij te fantaseren?

Ingrid: Elk boek begint bij mij met een vraag. Bijvoorbeeld waarom iedereen zo raar doet over de leeftijd van zestig bij vrouwen, waarom er gezwezen wordt over de oorlog, enzovoort. Die boeken gaan over de echte wereld, maar ik ben het die naar die wereld kijkt. Ik hou me aan de feiten, maar hoeft niet objectief te zijn. Ik wil de mensen graag laten meekijken door het raam waar ikzelf door kijk. In die boeken zit weinig fantasie. In *Verloren* wel een beetje, omdat ik sommige dingen die er niet waren, moest invullen.

Zoals de ontredde van Liesje gedurende die twee jaar in Zuid-Frankrijk. Daar bestond geen dagboek van, dus dat heb je zelf ingevuld?

Ingrid: Dat zijn precies de weinige pagina’s in het boek die fictief zijn. Ik heb me gebaseerd op Liesjes brieven, waarin ik haar wat heb leren kennen, en op basis daarvan probeerde ik me in haar in te leven. Dat is de ervaring van de auteur die dan speelt. Ik had dit boek niet kunnen schrijven zonder de ervaring van alle voorgaande boeken.

Is het ooit een optie geweest om ‘roman’ te zetten op de cover van *Verloren*?

Ingrid: Ja. Niet voor mij maar voor de uitgever. In de aanbidding stond trouwens wel ‘roman’. Het probleem zit ‘m bij bibliotheken en boekhandels die een boek willen catalogiseren. Ik had dat bijvoorbeeld ook met *Aankomen in Bali*, dat dreigde tussen de reisliteratuur terecht te komen. Daarom hebben we ‘een liefdesverhaal’ op de cover gezet.

Diane: Het gaat uiteindelijk om herkenbaarheid. Die zit in ons beider boeken. Iedereen lijdt aan gemis, we missen allemaal wel iets of iemand. Ik ben nog altijd bezig met het beantwoorden van berichten van mensen die vorige week op een lezing waren. Ze storten hun hart uit omdat ze geraakt zijn door een gevoel van herkenning, ook al hebben ze niet exact hetzelfde meegemaakt.

Ingrid: Aan het ene eind van het spectrum heb je de ik-boeken en aan de andere kant de puur journalistieke boeken. In *Verloren* zit iets van de twee. Ik gebruik de ik-vorm, maar niet omdat ik mezelf belangrijk vind. Er zijn vast mooie boeken geschreven waarin iemand bijvoorbeeld over zijn eigen depressie vertelt, maar die boeken zal ik niet schrijven.

PLANNEN OF PUZZELEN

Diane, je zei daarnet dat jullie erg verschillend zijn in jullie schrijven. Hoe beginnen jullie dan elk aan een boek? Plannen jullie veel vooraf of ontdekken jullie het meeste al schrijvende?

Diane: Bij mij is dat altijd ongeveer hetzelfde. Er komt iets tot mij, bijvoorbeeld iemand die iets zegt. Zo vertelde een man me dat zijn moeder weggelopen was toen hij vijf jaar was. Hij vertelde daar nog een heel verhaal achter, wat ik maar half meer gehoord heb, maar die ene zin blijft dan hangen in mijn hoofd. Op dat moment weet ik al: daar wil ik over schrijven. Dan maak ik een tijdje wat notities: hoe gaat alles verlopen, wie is dat jongetje? Op een gegeven moment zit dat verhaal helemaal in mijn hoofd en zie ik het als een ei dat ik moet leggen. Dan word ik een gedisciplineerd schrijver, elke dag om halfnegen zit ik aan mijn bureau. Na een slechte nacht permitteer ik mezelf wel eens om een korter stukje te schrijven, maar een writer’s block bestaat voor mij niet.

“Na een slechte nacht permitteer ik mezelf wel eens om een korter stukje te schrijven, maar een writer’s block bestaat voor mij niet.”

Diane Broeckhoven

Dus je schrijft het hele boek van a naar z?

Diane: Ja, dat is zo. Het zit immers al helemaal in mijn hoofd. Af en toe sla ik al schrijvende wel eens een kleine zijweg in of komt er een vondst naar boven, iets wat niet gepland was en in mijn schoot komt gevallen. Dan is het leuk om dat ertussen te vlechten, zoals in *Gemis* de wandeling op het kerkhof.

In die roman speelt een kinderrimpje een kleine maar belangrijke rol. Wist je dat al voor je de eerste letter op papier zette?

Diane: Ja, dat wist ik al. Ik dacht trouwens dat het een bekend kinderrimpje was, maar niemand blijkt het te kennen – het moet iets van mijn vader geweest zijn. Ik heb in mijn boeken graag dat er een rode draad doorheen loopt, en die bedenik ik op voorhand.

Hoe gaat dat bij jou, Ingrid?

Ingrid: Ik vertelde al dat het begint met een vraag. Als ik lang genoeg met een bepaalde vraag rondloop, dan moet ik daar iets mee doen. Nu waren het de nabestaanden van mijn uiteindelijke hoofdpersonages die me een vraag voor de voeten wierpen. Dan ga ik na hoe ik een antwoord kan vinden. Vaak ga ik met mensen praten, neem ik zelf notities of houd ik een dagboek bij. Je gaat dan overal dingen opmerken die je anders niet zou zien, omdat ze nu pas bij je verhaal en bij dat antwoord passen. Er komt vaak ook veel archiefwerk bij kijken. Wat het einde is, weet ik eigenlijk al: dat is het antwoord op de vraag. Maar soms besef ik pas halverwege het boek waar het écht over gaat. Bij *Verloren* was dat het besef dat het verhaal niet alleen over Liesje en haar broer gaat, maar veel verder reikt. Haar drama liet overal sporen na. Al zoekend botste ik op onverwachte dingen, zoals een getuige die me toevertrouwde: "Ik heb met Anne Frank in de klas gezeten." Op het einde, toen het boek bijna klaar was, vond ik een Duits-Spaanse vrouw die over Jodenvervolging had geschreven en ze zei me: "De vrouw die jij zoekt, is vermoedelijk dezelfde vrouw die ik onder een andere naam ben tegengekomen tijdens mijn onderzoek naar mensensmokkel over de Pyreneeën." En dat bleek te kloppen. Zo kwam ik erachter wat er met Liesje gebeurd is, waar haar broer zijn hele leven naar gezocht heeft.

Terwijl het boek eigenlijk bijna klaar was... Had je anders geen einde gehad?

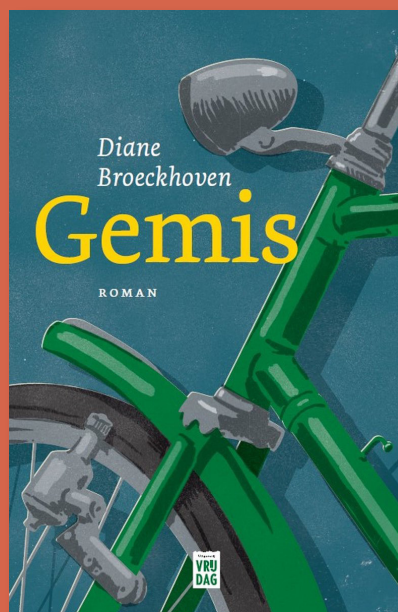
Ingrid: Dan had ik op de beginvraag geen antwoord gevonden. Dan had ik moeten zeggen: ik weet het niet. Maar een einde had ik sowieso: ik wist voordien al hoe het boek zou eindigen, dat ik naar het graf van Liesjes broer zou gaan en daarop naar Joodse traditie een steentje zou leggen.

Maar door die laatste getuigenis moest je je boek herwerken? Hoe deed je dat?

Ingrid: Ik heb die getuigenis, samen met wat ik terugvond in oude politiedossiers en processtukken, eraan toegevoegd als ontknoping. Met alle getuigenissen en puzzelstukken, die allemaal met elkaar te maken hebben, moest ik van in het begin een spannend verhaal zien te maken. Dat is dan het metier van de schrijver. Als mensen dan achteraf zeggen: "Ik lees eigenlijk alleen maar thrillers, maar dit boek heb ik gelezen alsof het een thriller was, want het is zó spannend," dan denk ik: 'Yes!'

Verloren door Ingrid Vander Veken (2023)
Verschenen bij Uitgeverij Vrijdag

Gemis door Diane Broeckhoven (2023)
Verschenen bij Uitgeverij Vrijdag

Lees meer over het werk van Diane Broeckhoven en Ingrid Vander Veken op www.dianebroeckhoven.be en www.ingridvanderveken.be